

Motion till riksdagen 2021/22:2303

av **Nina Lundström (L)**

Vattenkraftens miljöansvar, biologisk mångfald och fiskars vandringsvägar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vattenkraftens miljöeffekter och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vattenkraftens inverkan på den biologiska mångfalden och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om EU:s vattendirektiv och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av NAP och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vattenkraften är en förnybar klimatvänlig energiform och har betytt mycket för utvecklingen av elförsörjningen i vårt land under 1900-talet. Vattenkraftens storskaliga utbyggnad var lyckosam för svensk energiproduktion. Konsekvenserna av torrlagda älvfåror och deras påverkan på fiskbestånden och biologisk mångfald blev betydande. Även idag kan det konstateras att effekterna på närmiljön, biologisk mångfald, fiskens vandringsvägar, besöksnäring och bygdeutveckling är betydande på sina håll. Europas längsta torrlagda älvfåra finns i Sverige, i Lilla Luleälven i Norrbotten. Riksdagen har flertalet gånger fattat beslut om tillkännagivande om vattenkraftens miljöeffekter och biologisk mångfald. En offentlig utfrågning hölls hösten 2011 för att belysa olika perspektiv och miljöeffekter: 2011/12:RFR1 Biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft – En uppföljning, och miljö- och jordbruksutskottets utvärderingsgrupp genomförde även studiebesök. Riksdagsledamöter följde upp utfrågningen med lokala besök till bland annat Lilla Luleälven. Miljökonsekvenserna av vattenkraften är högaktuella genom att EU:s vattendirektiv riktar ljuset mot vattenfrågorna. Debatten om

kraftigt modifierade vatten och klassificeringens (KMV) betydelse gällande miljöåtgärder väcker många frågor. Frågan som ställs på sin spets är om industriell verksamhet ska slippa vidta miljöåtgärder i den lokala miljön. Perspektiven på vattenkraft handlar om energiproduktion, miljökonsekvenser, biologisk mångfald, vattendomar och bygdeutveckling.

Viljan att bygga ut orörda älvar och vattendrag, som idag enligt lag är skyddade, återkommer med jämna mellanrum. Men frågan om att fortsätta utbyggnaden i redan utbyggda älvar förekommer också. Det förekommer flera argument för att fortsätta att bygga ut vattenkraften. Kärnkraften står för ungefär hälften av svensk energiproduktion. En avveckling av kärnkraften förutsätter storskaliga lösningar för att ersätta förlorad energiproduktion, antingen genom inhemsk produktion eller import av el. Vattenkraftens utbyggnad framhålls även som lösning för balanskraft till vindkraft. Det behövs en alternativ energikälla till vindkraft när det inte blåser. Det är tydligt att den energipolitik och avvecklingspolitik som en regering åtar sig måste beakta vad en förtida avveckling av kärnkraften ger för miljöeffekter.

Sveriges elförsörjning kan tryggas genom energisystem som grundas på varaktiga, klimatvänliga, förnybara energikällor samt en effektiv energianvändning. Användningen av fossila bränslen måste minskas. Alla energikällor bör dock utvärderas genom deras totala miljöeffekter. Även när det gäller lokala effekter på livsmiljö och biologisk mångfald. Denna prövning har inte funnits för vattenkraft. Lagstiftningen från främst år 1918 är en exploateringslagstiftning. Lagstiftningen har medgett vattendomar utan tidsgräns som inte omprövas efter en viss tid. Miljöbalken kom år 1999. Enligt 4 kap. 6 § miljöbalken får vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål inte utföras i nationalälvarna Torneälven, Kalixälven, Piteälven eller Vindelälven med tillhörande vattenområden, källflöden och biflöden. Samma skydd gäller också för ett antal andra angivna älvsträckor samt vattenområden med käll- och biflöden. Dock finns en ventil i 4 kap. 6 § miljöbalken som i praktiken skulle kunna medföra möjlighet till exploatering.

Nationalälvarna och de övriga älvsträckor och vattenområden som riksdagen har undantagit från utbyggnad måste självklart skyddas även i fortsättningen. Samtidigt kan en miljöanpassning av vattenkraften ske. Miljön behöver förbättras såväl i och omkring befintliga vattenkraftsanläggningar som i vattendrag med skador från tidigare vattenregleringar. Detta bör ges regeringen till känna.

Driften av anläggningar behöver miljöanpassas. Stora spill av vatten vid vissa tidpunkter, med höga vattennivåer som följd, gör att älvfåror spolats med betydande mängder vatten med negativa miljöeffekter, och påverkan på biologisk mångfald, som följd. Det finns exempel på fisk som då vandrar och dör.

Möjligheten att fortsätta en utbyggnad av vattenkraften i redan utbyggda älvar kan inte fortsätta genom effekterna på miljön. Att miljön redan tagit skada eller att biologisk mångfald skadats är inte argument för att fortsätta att vålla nya skador i en redan utsatt miljö. Istället bör fokus riktas på vilka åtgärder som är möjliga för att minska skadorna på miljön och den biologiska mångfalden. Undersökningar visar att utbyggnad även med småskaliga verk ger lite energi men ändå orsakar stor skada i miljön. Det handlar om forspartier som försvinner och fiske som påverkas i stor utsträckning. Ur proportionalitetssynpunkt är det problematiskt att ett enskilt äganderättsintresse med mycket liten positiv inverkan på samhällelig nytta – elproduktion – ska ha rätt att påverka en naturresurs negativt som har många fler ägare med intresse i samma naturresurs. Utarmning av biologisk mångfald är ett globalt problem av samma dignitet som

klimatförändringarna. Givetvis har Sverige precis som alla andra länder en skuld i denna fråga på grund av verksamheter som bedrivits tidigare, men också sådana som bedrivs idag men med tillstånd och villkor från en helt annan tidsepok. Det strömmande vattnet är nödvändigt för fiskvandring och biologisk mångfald. Detta bör ges regeringen till känna.

Det finns ett antal vattendrag som är orörda och som inte är lagskyddade men där det ändå är angeläget att dessa vattendrag ska bevaras orörda. Att fortsätta utbyggnaden i biflöden till redan utbyggda älvar är inte rimligt. Biflöden kan vara av mycket stort värde för att kunna göra miljöåtgärder i den skadade miljön. Det handlar dels om att bevara naturvärden för kommande generationer, dels om att skapa en god grund för turismen som är helt beroende av dessa orörda älvar. Svensk vattenkraft ska kunna bedrivas utan att hamna i strid med svensk lagstiftning och EU-rätt. Detta bör ges regeringen till känna.

Den nationella prövningsplanen för vattenkraften (NAP) har oklar juridisk status. NAP har trots sin oklara status en stor betydelse för hur myndigheter och domstolar hanterar miljöprövning och miljötillsyn i praktiken. Vid miljöprövning av vattenkraftverk och dammar och vid tillsyn över dessa torde det vara miljöbalken och EU-rätten som gäller i varje enskilt fall. Det är viktigt att följa upp resultaten av omprövningar för att sedan utvärdera lagändringar. Detta bör ges regeringen till känna.

Nina Lundström (L)